

A.T.V. 6610

HUNGRIA'KO ISABEL DONEAREN

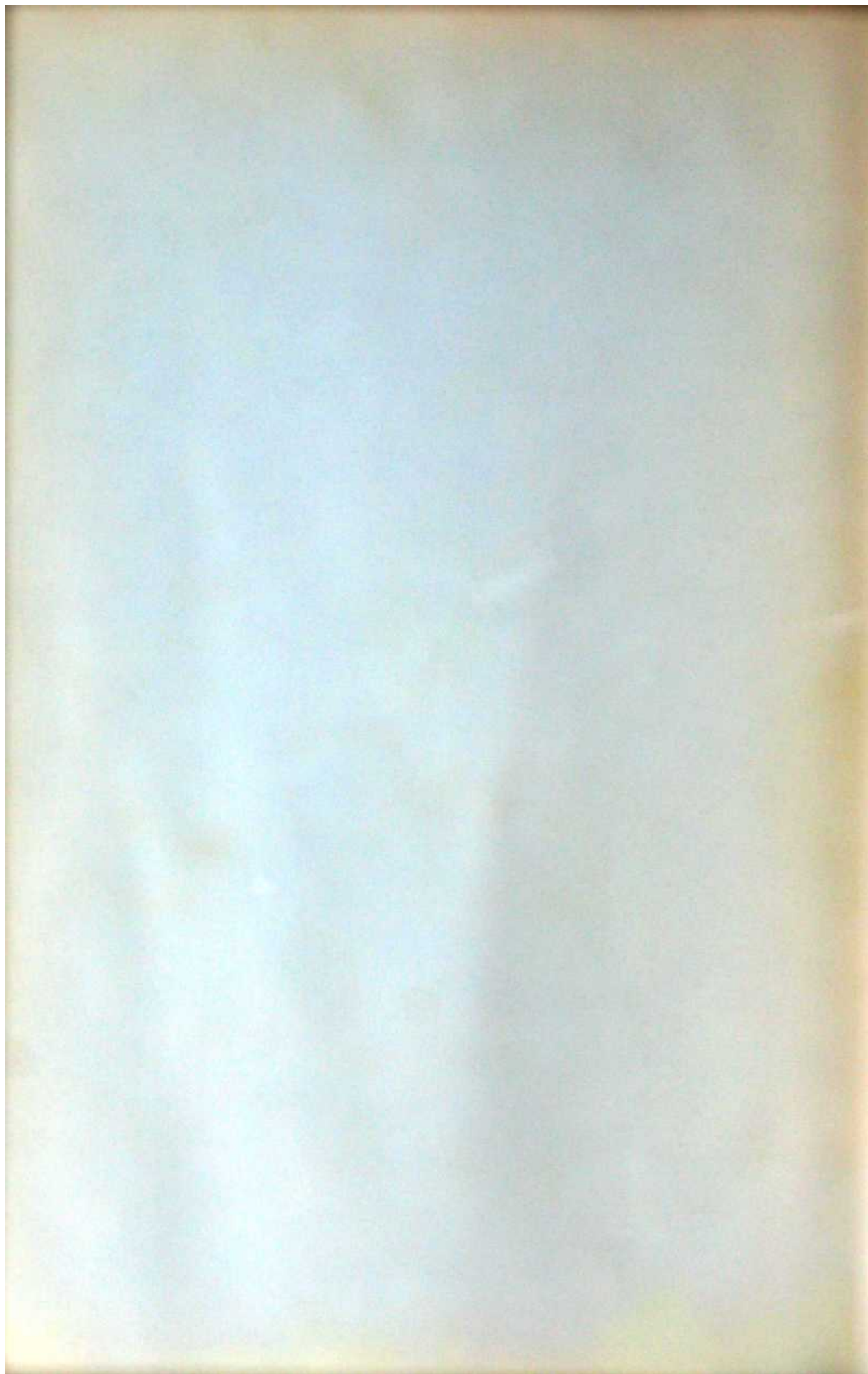
§ * § BIZITZA § * §

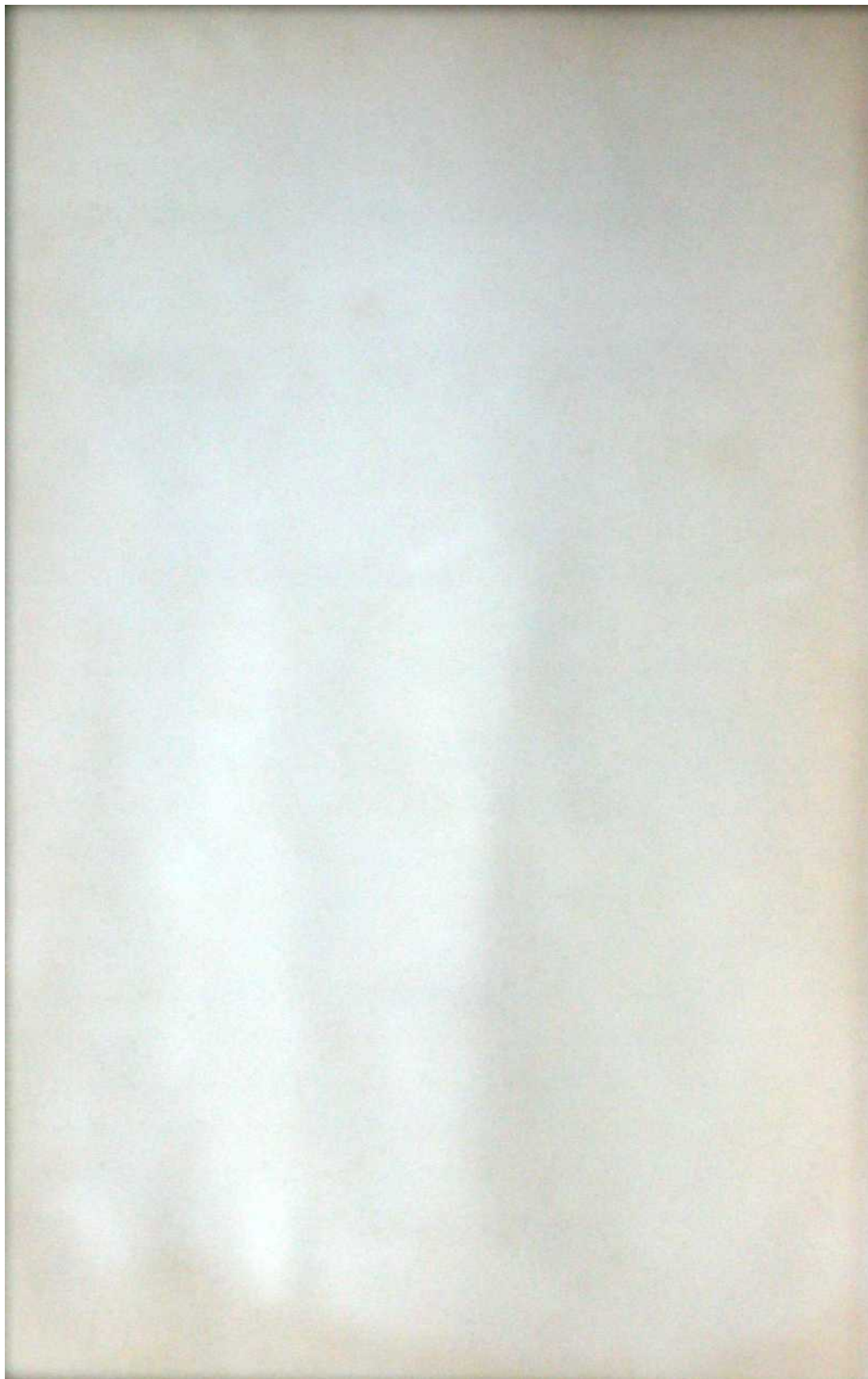
IRUGARENGOEN ZAINDARIA

AITA AZKUE

V
10

A.T.V. 6610

M-16210
R-8587

R. P. ANTONIO B. Y GIL. O. FR. M.

HUNGRIA'KO ISABEL DONEA'REN

BIZITZA

AITA JOSE MARIA AZKUE

PRANTZIZKO'TARAK

EUZKERATUTA

ELUSTONDO.-ZARAUZ

1931

NIHIL OBSTAT

FR. COSMAS LAMARAIN

Censor Ordinis.

IMPRIMI POTEST

ZARAUZ, DIE 14 FEBRUARII 1931.

FR. ANTONIUS RECONDO

M. P.

NIHIL OBSTAT

JOSE MIGUEL DE BARANDIARÁN

Censor

IMPRIMATUR

VICTORIÆ, 11 MAII 1931.

PRO. VICARIUS GENERALIS

JACOBUS VERÁSTEGUI.

ITZ-AUREA

Asis'ko Prantzisko doneak iru Ordena irasi zituala iñork ezin ukatu dezake. Eliz Ama doneak berak esaten digu itz neurtu oetan: (1)

*Iru Ordena onek sortu ditu,
Praile Txikarena lenengoa deitu,
Andre Beartsuena, au da bigarena,
Irugañenak gizon ta emakomeak,
Neke zale badira, pozik artzen ditu.*

Jaungoikoak bere «Ots-egiletzat» autu zuan munduan, eta Prantzisko etzan «Ots-egilea» bakañik izan, baita bere onoinen edereiz eta irakaspen argiz ere, ezin zenbatu ala anima erakañi zituan Jaungoikoaren bide zuzenera. Bera il baño len, urte batzuek lenago, 1223'garren *Pentekostes* Batzañean lau mila praile ta geiago aurkeztu ziran Aingeruetako Andre Mari inguruan: eta ori komentuak praile gabe utziko etzituztelarik. Bigaren Ordenak ere Italia'z kanpora bere komentuak bazituan. Baña eruz mundu guztian zabaldu zana Irugañen Ordena izan zan. Ozie guztiak Prantziskoren atzetik joan nai zutela zirudin, eta beren bizi-araua beragandik artu.

A. Lacordaire jakintsuak dionez, Ordena au zabaldu zanean, etzuan iñork uste santu izateko mundua laja bearzanik. Bizitegi bakoitza gelatxo bat zan, etxe bakoitza Tebaida beria izan ziteken.

Eregeak, jakintsuak, eliz-gizonak, gudariak,

(1) Prantzisko donearen jai-eguneko eliz-arrendietan (B. R. S.)

salerosleak, langile'utsak, itz batez esateko, mota eta mala guztietakoak sartzen ziran Ordena goragari onetan, jantzitzat soñeko afe bat artuta, gerikotzat soka gogor lodi bat zutela.

Prantziskok eman zien Araudia edo Eregla, geroago 1289'gañen urtean IV'gañen Nikolas Aita Santuak onetsia, 1883'gañen urte arte gorde izan dute Irugañengoak. Urte ontan XIII'gañen Leon Aita Santuak eraldatu zien zerbait.

Irugañen Anaidi edo senedetza sartu ziran ospatsuenetatik bi izendatuko ditugu: Luis donea, Frantzia'ko eregea ta Isabel donea, Ungria'ko eregearen alaba. Bat bezela bestea ere, Irugañen Ordenako Zaindaria.

Isabel doneaz itz-egiten degu idaztitxo onetan, onoimen eta bizitza ariarietzaz. Il zanean 24 urte besterik etzitan, eta santutasunezko mendi gañetara igo zan. Au dala-ta maite izan zuangure Aita Prantzisko doneak: ainbat agerkari eman izan zizkaten elkarri, idaztitxo ontan ikusiko dan bezela. Azkenean bere bederatziurtena dariaiki

Euskeratzalea.

Zarautz, 1930'ngo Uztailaren 26'an.

I

Isabel'en jaiotza ta bere sendia (familia).

Turingia'ko jauregi-nagusian.

Bere ontasuna.

Isabel Hungria'ko eřegien alaba, Ebanjelioak sortu izan duan emakumerik bikañenetako bat izan zan. Il zanean ogeita lau urte besterik etzituán, eta urte labur oetan bizibide guztien eredutzat aurkezten zaigu, neskatxa, ezkondua, ama ta alargun ona-ona izaten zala.

Jargoi ditzikor batean jaioa izanik, gabetasunik gořienak ikusi bear izan zituan, bere gorabera ta istilu lařienetan Jaungoikoa beti maite izaten zuala; eta bere biotz sutsuaz, apaldasun zakonaz, gogozko gabetasun, eramanpen eta ilduraz, Asis'ko Prantzisko donearen onoiñen berak bere onoiñenetan agertzen zirala zirudin. Irugařen Ordenako aintza da. Irugařen goen Zaindari ařigafia.

1207'gařen urtean Presburgo'n ikusi zuan mundu onetako lenengo argia, ta Europa'n ziran jargoi ditzikorenetako batean, aunditasun eta aberastasunen artean, erabilia izan zan bere uřezko seaska. Il'gařen Andrés Hungria'ko eřegea ta Jertrudis Corintia'ko *dukesa* izan ziran bere gurasoak, belaunetik belaunera asita *Carlo Magno* arkitzeraño eřege-oñordekoak

biek. Beren jatorfia geiena goraltzen zuana ordea etzan beren odol garbia, geiena goraltzen zuana aurrekoen onbideak ziran, beren odolekoak bait ziran Esteban eta Ladislao doneak, Hungria'ko erregeak; Eduvigis donea, Silesia'ko *dukesa*, ta Bohemia'ko Ines donea. Esan diteke, odolez batera, Isabel aurrekoen onomen guztien jabe egin zala, ta etzien gutxitzen utzi; bestela ditzikofago egin zituan, esan ezinezko balioa ematen ziela. Olaxe eman zien ondorengoei donetasunaren eredurik biziena ta bikañena: etziran utsik gelditu bere irakasbide onak Isabel donea, Portugal'ko erregina, Luis donea prantziskotarra ta Tolosa'ko obispoa, Kognegunda, Zolanda, ta Margarita doatsuak bere onordekoak ziran-ta.

Bataio donearen bidez jator-obenetik garbituta, Espiritu Santuaren eskerak ugoaldeak bezelatsu etorri ziran bere animara, bere doiaz egikorra eginaz, eta aurtxoaren biotz-egikera guztiek Jaungoikoarengana zuzenduaz. Gure gaztetxoa lendabizitik zerurako eratua zegola esan diteke.

Isabel jaio zan aldi berean jaio zan ere Turingia'ko jauregi-nagusian aur bat, Luis jañi zioten izena aur oneri, Isabel'ekin batua izan bear zuan egunen batean. Jaungoikoak aututako anima bi ziran, maitetasun batean elkartzeko, ta onbidietan batek besteari lagun-egin eta elkarren eusle izateko.

Lau urte zituan Isabel'ek Turingia'ko *dukearen* izenean Andres'i bere alabatxoaren eskua eskatu zitzaionean Luis'i emazte-gaitzat ema-

teko. Egikizun onetarako bialduak agindurik zeukaten, baldin Andres éregeak baiezkoa ematen bazien, Isabel Turingia'ra eramateko, orduan oitura zanez, érege-etxean azi ta ezia izan zedin, geroago bere buru izan bear zuana.

Baietz bada, erantzun zien Andres'ek, eta jaun aien eskuetan bere alabatxoa utzi zuan, Turingia'ko jauregi-nagusira eramana izateko. Esan bearik ez da poz eta atsegin aundiz artua izan zala.

Bizitegi beñi onetan Isabel berez ona, gozatsua ta laztana izanik, bere urteai zegokien baño adiko'rago ta zintzoago atzaltzen zan, eta bere ingurukoei on-egiñik beren utsegiñak ondo eramaten zituan: egundaño etzan ase're ta neurigabe ikusi. Irakasleri on baten mendean azi ta ezia izan zan gure gaztea *erlijio*-ikasgaietan, bere biotza auferata geiago onbidietan joan zedin. Biotz au ondo eratzeko beti izan du areta berezia Espiritu Santuak. Bakarti ta otoi-zalea zan, eta otoitzean goraltzen zuan bere Egilea gogorik sutsuenakin. Bere ardura guztia Jaungoikoaren aurrean ibiltzea zan, bere Ontasun maitea burutik ez galtzeko asmo biziak arturik. Au dala-ta uzten zituan jostaketa guztiak bere maitearekin egoteko. Baña berotasun aundiagoen ugoldeak nabaitzen zituenean gelara joaten zan, Jaungoikoarekin doai ta emaitzak ugariago artu zitzan.

Esan eziñak dira Jesus eta Eukaristia'k zenbat indar zuten bere biotzean. Au dala-ta bilatzen zituan bere atsegin guztiak elizan. An ikusi oi zan apalki ta ongira-bide bere begiak ja-

sorik *Sagrario*'aren aurrean, Jesus *Sakramentatuaren* ondoan eskuak zerurantz zituala.

Oiturazko ibilaldietan inoiz etzitzaien aztutzen elizan sartzerik, *Sagrario*'an guri digun maitetasunez sutan dagoan Jesus *Sakramentuari* ikustaldi bat egiteko; eta elizako ateak itxita arkitzen bazituan atetik kanpora auzpeztuta jañirik, Jesus Eukaristiari otoi-egiten zion. *Ebanjelio*-edesti gozoak indar aundia zuten bere anima ta eginkizunetan: an edesten diran gertaerak irakurita, mara-mara malko mardulak ixurtzen zitzaizkion begietatik, Jesus'en jaiotza, aurtzaroa, bere bizitza nekatsu ta eriotz gogoña irakurtzean batez ere. Baita bere biotza ere sututzen zitzaion lenengo aldietan izan ziran santuen bizitzak irakurita, beren biziera gogoñak ilduraren egaña aundia ematen zion. *Martirien* egipen lehenak berotu ta eratzen zuten geiena, aurtzarotik asita bizialdi guztian eraman bear izan zituan eraso ta goraberak onartzeko.

Zortzi urte zituan, aita ufuti zala, Jertrudis bere amaren ilberri samingaia artu zuanean. Bere mendekoak erail zuten. *Dukeak* asko naigabetu ziran ilberri onekin, eta berak beren aldetik zigortu nairik jañi ziran gaiztakeri au; baña Isabel'ek ez-añen orrelakorik egiteko esan zien, barkapena eskatuaz erailien alde.

Urtebete etzan izango malko samin mardulak ixuri bear izan zituanean Isabel'ek, *dukea* bere aitagiareba-gaia il zalako, bere naigabe guztiak Jaungoikoari eskeñiaz, onela galtzen

bait zuan beragana etoriko ziran auřezka
biurietan bere aldeze izango zana: laister
etori ziran ekaitz beltzak bezela auřezkok
Isabel'gana.

II

*Isabel'en lenengo aurrezkak.- Turingia'ko
dukearekin ezkontzen da.- Bere maitetasuna
ta beartsuak.- Eukaristia ta Pasio-zalea.*

Onbidea txarbidearen aurka dago, ta zuzen bizi diranak aseré antz-egiten diote griña txarén mendean bizi diranei. Onetzaz gañera onoimenak ezin eraman diran zimikoak egiten dizkiete askori. Onak eta elizkoiak izango dira nai bada; baña arokeri-aizeak eramanik, geiegi sartzen dira munduak onartzen dituan oiturretan: anima oek egiz onak izan ditezke, gizalege oietan nâstuko ez balira. Emendik dator onelakoak egiazko onbideari begi txaréz begiratzea. Mota bi oetakoak geienean bizi izaten dira érege ta aundizkien jauregietan, eta orduan ere ala bizi ziran.

Isabel'en bizibidea etzan Sofia *dukesa* ta bere jauriko aundizkien gogokoa. Ona izanañen, Isabel'en bizierak zimiko aundiak egiten zizkion Sofia'ri, ondo eskutatzen bazekien ere, bere burua goien goienean zeukala gogorata; ta aundizkiei barai ere goralean ematen zien bere apaldasun eta ezereztasunak. ¿Nola etzuten bada gorotatuko?

Isabel'ek bere senar-gaiaren aŕeba Ines zuan laguntzat. Biok uŕezko burestun mardulak buŕuan zituztela joaten ziran elizara; Isabel'ek ordea bere burestuna kendu egiten zuan eliz-

atarian, andik ateratzerakoan beñiz buruan jartzeko. Egintz au etzuan begizkoa Sofia *dukesak*, eta egun batean galdetu zion, «Zer dala-ta kentzen dezu burestuna (koroia) elizan sartzen zeranetan? — Ezin dezaket. erantzun zion, burestun diztikor eder ori buruan eraman, nere Salbatzale maitea arantzaz burestundua dagon lekuan». Etzuan ondo artu kristau-erantzun jakintsu au *dukesak*, eta ordutik asi zitzaizkion alako bekaitz eta esparen zera batzuek, egunetik egunera geitzen joanik, ez dakit zertara jo zuten azkenean ere.

Ori asko etzala ezin ikusi zuan *dukesak* Isabel jostaldietatik urun ibiltze ori; baña bera jolasketan sartzen bazan ere, alik eta gutxiena izaten zan; jolas oetan igaro bearko zuan aldia, beartsuei on-egiten, bere mirabeai erakusten era geideai laguntzeko bear zituenerako eratzen igarotzen zuan. «Komentu batean sartuta egon bear luke, esaten zuan askotan *dukesak*, «emen jauregian bertan mojatxo bat dirudi, ta bere buruari dagokionez ez dio begiratzen, emengo oiturak artzeko».

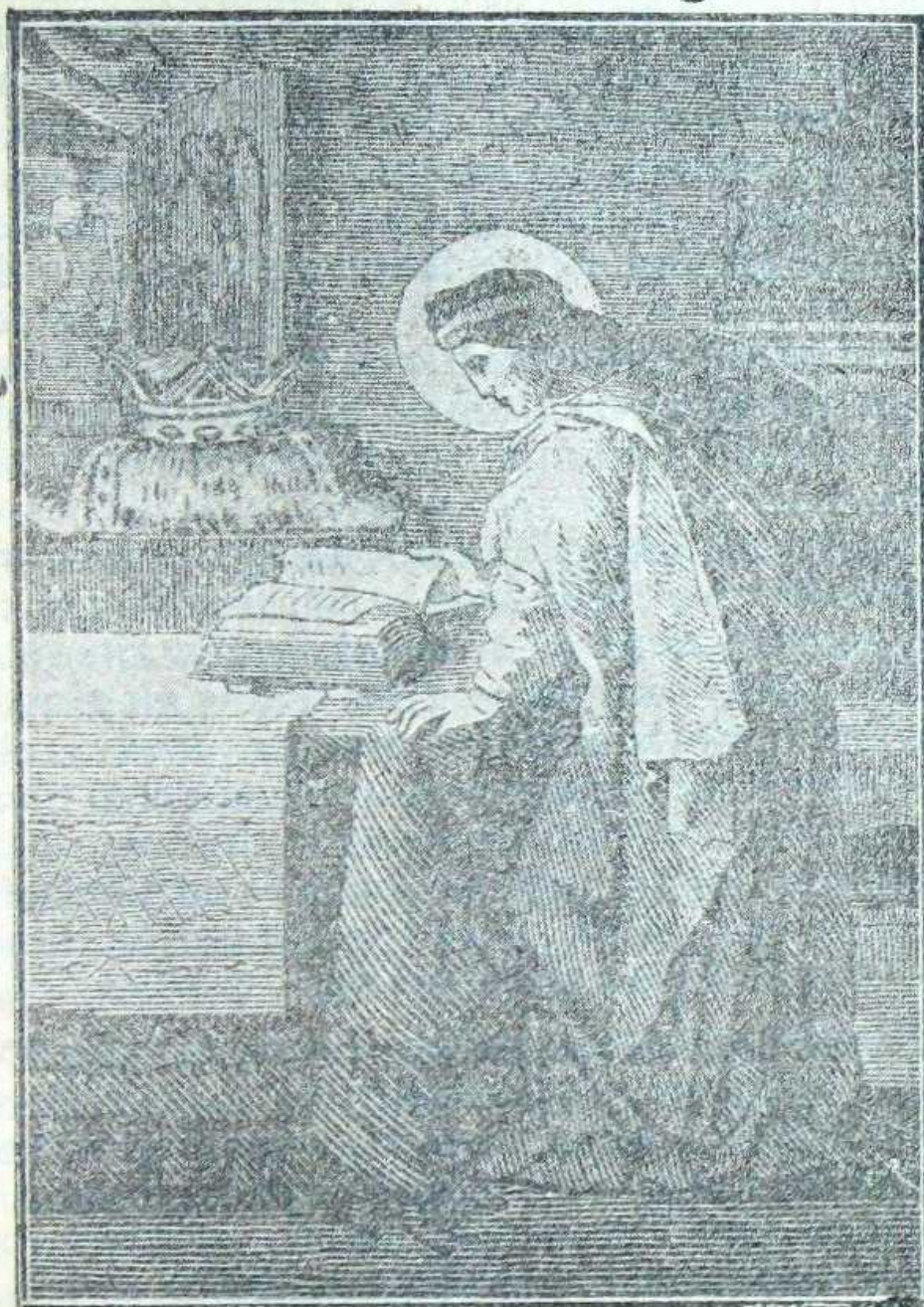
Itz oek zirala-ta begiratzen zioten Isabel'i jauregiko aundizkiak, beren biziera aña ta goratia gaitzetsi nairik bai litzan, bere kaltez, ezer esan gabe ixilik egoten bazan ere: une ontatik asi zan zapokeri guztia. Beren iritziz etzuan Isabel'ek bururik asko, ta etzan Turingia'ko *duke* baten emazte-izateko aña: «obeto izango litzake, esaten zuten, Hungria'ra biurtzea, edo jaurigiko aundizkien bati emaztetzat ematea.

Isabel'ek ondo ezagutzen zuan bere inguruan gertatzen zan guztia, erne zeukan begia

aldamenekoen aldakuntzak ikusteko, bere kaltez gofeto ta txarkeriak asiak bait ziran. Baña laister zuzentzen zan bere Salbatzaile maite bakarra-gana, ta eskatzen zion ezezala bakarrik utzi, ta uferatzen zitzaizkion eraso ta ekaitzaldietan, bere alde ardura guztia izan zezala. Jesus'ek poz-emanik zintzoa izateko gogoa berotzen zion, beregana etorri bear zuten eraso ta goraberetan langunduko ziola itz-emanaz. Alaxe da: etzuan bakarrik utzi. Luis *dukearen* biotza iñoiz, baño zaletuago zegoan Isabel'etzaz bere onbidea-gatik batez ere, ta bere alde jairik atzera-egin zien bere etsaian burubide txarrai.

Turingia'ko Luis emazte done baten jabe izateko ainbat bazan, eta emazte ori eman zion zeruak. Jaungoikoaren bildurakoa, bere agintza doneen zaitzailea, *Printzipe*-gai batek izan bear zituan aundiarteko onoinen eta tasun goragarietzaz gañera, *Erljio* doneak erakusten dituan onbide guztietzaz apaindurik zegoan. Maite zuan Isabel, bere ontasunagatik batez ere, ta ezin zezaken liluratu gabe ikusi, bere oneraspen eginkoia ta era berean emankoia, beartsuenganako bere maitasuna, ta bere eramapen aundia. Luis eta Isabel bi anima aundi ziran ontasunez maiteminduak, aurrekoen izen onaren eusleak eta beren onbidien jarraitzaileak. Jaungoikoak, len esan degun bezela, biok alkar maite izateko egin zituan eta 1221 gañen urtean onetsita elkartuak izan ziran Ezkontzako *Sakramentu* donearen bidez.

Dukeak bere eztaiak gutxitan ikusi oi diran bezelako jairik aundienakin ospatu nai izan zituan, aundizki ta eriei adierasteaeren nonbait,

Isabel Jesus'en Bizitza irakurtzen.

zenbat oneritzi ta goraltzen zituan bere emaztearen ontasun eta onbide aundiak, aspaldixamar gaitzetsi ta baztertuak bazeuzkaten ere.

Azaleko on-itxurak itzaskorak izaten dira geienian aundizkietan, eta askotan zuzentasunaren estalpeak artzen ditu. Obeto izango litzake zuzentasun ori beste gaietan bilatzea.

Aundizkiak asma'al guztiak asmatuta bazeuden ere Isabel'en kaltez, jaiburu aietan egundalako atsegin eta txaloak atzaltzen zituzten: *dukesa* beñiaren kaltez beren biotz baruan zekarten naspila ezkutatuta, egiazko pozak arturik bailiran, zorionik sutsuenak ematen zizkaten.

Aundizkiak eta eñiak txaloka jgora ta gora! zerabilkiten beren *dukesa* beñia, ta alde guztietatik mendetasuna ta añidurak artzen zituan.

Baña ondo ezagutzen zuan Isabel'ek goraltz aiek, eta ematen zitzaion aintza, azal-azalekoak zirala, bereala zimeldu ta legortzen diran lore antzekoak: au dala-ta etzan itxutzen azaleko omen oekin, bestela Jaungoikoari bakañik atsegin eman nairik, bere biziera beñian ildura eta otoitz geiago egiten asi zan.

Ildura oituraskoa izanik, egunetik egunera geiago indartzen zijoakion; bizi izateko bear zuana doi-doi jaten zuan maian eta au tolesgabe ta itxurarik gabe: bere egitekoa zanez inguruan eta aurrean zeuzkan beartasunak arintzen jardutzen zan, oregatik lañitu, ta Jaungoikoaren semeak izan bear duten alaitasun gozoa galdu gabe.

Beñiere etzuan galdu gabaz jaikitzeke zuan oitura, izadiak otoi-egitera deitzen duan garaian, luzaro gogarketan edo Jaungoikoari

goraltzak abesten, eta ildura gogorretan jarduntzen zan.

Bere senařak, *Printzipeak*, ixilik onartzen zuan bere emaztearen bizibide au, ta bere eginbeařak betetzen etziola ezertan eragozten ikusirik, Jaungoikoari eskeřak agertzen zizkion, ain emazte ona eman ziolako; ta gero ta batuago zegoan Isabel'ekin bere garbitasunaren aldeze, bere eramankizunen lagun, aita ta adizkidea bezela.

Dukesa donearen onoinenik goragařiena, bere zeingia esan diteke, Kristoren irudi biziak diran gaxoen aldeko ongina ta erukia zan. Bere biotzean lenengo ařera beartsuak zuten, eta zenbat eta gabetasun gořiagoan egon eta zauri naskagařiz beteak izan, poz eta atsegin aundiagoz laguntzen zien. Egun batez buruguztia zauri bizi bat egiřnik aurkeztu zitzaion gaxo bat, eta danen artean berezita, eraman zuan leku bakar batera, moztu zizkan buruko ileak, garbitu zion zauria, ta azkenik burua ondo ipiřirik, erukitsu ta bigunki alditxo batean bere magalean euki zuan, oñaze ta miřak len ezin eramanik egon zan buru gaxo ura.

Berari lagun egiten zioten jauregi-andre batzuek eginkizun onetan arkitu zuten, etzitzaien ondo irudi izan beren *dukesa* lanbide onetan aritzea, ta ausarki ta gogor asefe-egin zioten. Berak ordea pařez pařez artu zuan bere mendekoen erřieta au, guztiok zeruratzeagatik munduko ezespenak eraman nai izan zituan Jesus-Jaungoikoa gogoratuta.

Urtero, Ostegun Santuz, Jesukristoren mirabe zintzo onek, amabi beartsuei apalki oñak garbituta, ukar edo *limosna* on bat ematen zien.

Bein, esandako egunez, legenartsu asko erakari zituan bere ondora, ta beren esku-oñak garbiturik zaurietan mun-egin zien. Gaxoakin biotz-bera zan beti, eramankofa, alaitsua. Inoiz etzan ikusi gogaituta zegoala adierazo al zezaken ezagungaririk: beñere etzitian aŕen-egin gabe uzten, une guztietan Jaungoikoaren naia bete zezatela. ¡Zenbat dira gorputzaren osasuna ez ezik, animakoa ere iritxi izan dutenak Isabel'en eskariz eta bitartez!.

Gure doatsu onen erukia Kristoren Biotzetik zetoŕen, *Eukaristia* ta *Pasio*'ari zion maitetasun sutsutik. Meza entzutean bere ezkutapen edo *misterioak* gozoro gogarturik, bere anima liluratua geratzen zan. Arítua ta aundietsirik egoten zan *Aldaretako* Jesus gure Salbatzale maitearen almen, jakintza ta maitetasun goragaría ikusita: *Sakramentu* done aunda munduaren Erospen oroigarí betikoa, Jaungoiko-Gizonaren Jaketa, ta gure berpiztuera ta gero gozartu bear degun aintza edo zorionaren baitura maite-maitagaría. Jaungoikoa ainbat apaletsita ikusirik, beartasun eta ondamenetik guztiok onez aterata bere mai donera eramateko, ez du beñere inork antzeztu gabe utzi bear Jesus Jaungoikoaren Semea, ez du beñere apaletsi gabe geratu bear, beartsu ta gaxoei laguntzeko. Legenartsu ta beartsuak eregien Eŕegearen maian artuak izanik, ez nolainai, seme maiteak eta zeruko jabegaiak bezela baizik, ez dute baztertu eta ezespetuak izan bear, ezer ez bailiran. Gogoketa oek ibiltzen zituan buruan Isabel'ek esan ezin diran ezkutapen oetzaz oroitzen zanean.

Sagrario'ko gozotasunetik saritan sartzen

Isabel gaztelutik bera elbari bateri ogia emateko.

zan Isabel Jesus'ek *Kalbario*-mendian eraman
zituan min-oñazietan, au da Nekaldia gogar-
tzen, beti berekin zeramakien-ta. Azkenik ez
duan maitetasun iturria dan Kristo Gurutzatua-
ren Biotzetik zetorren bere sendotasuna bere
burua ilduratzeko, ta bere maitetasun gordai-
rua, beartsuen artean eskuak zabaltzeko: bear-
tsuak, estalpe batean jaio, gabetasun gorie-
nean bizi, ta burua non etziñik etzuala il zan.
Jesus'en irudi biziak bait dira. Ona emen zer
oarkerak egiten zituan Isabel'ek. Au zan bear-
tzuei zien maitetasunaren ezkutukia, *ebanjioak*
dion bezela,

III

*Prantzisko'taŕen Ordena.-Isabel eta Prantzisko donea.-Irugaŕen Ordenan sartzen da.
-Santuaren soin-gaŕekoa (kapa).*

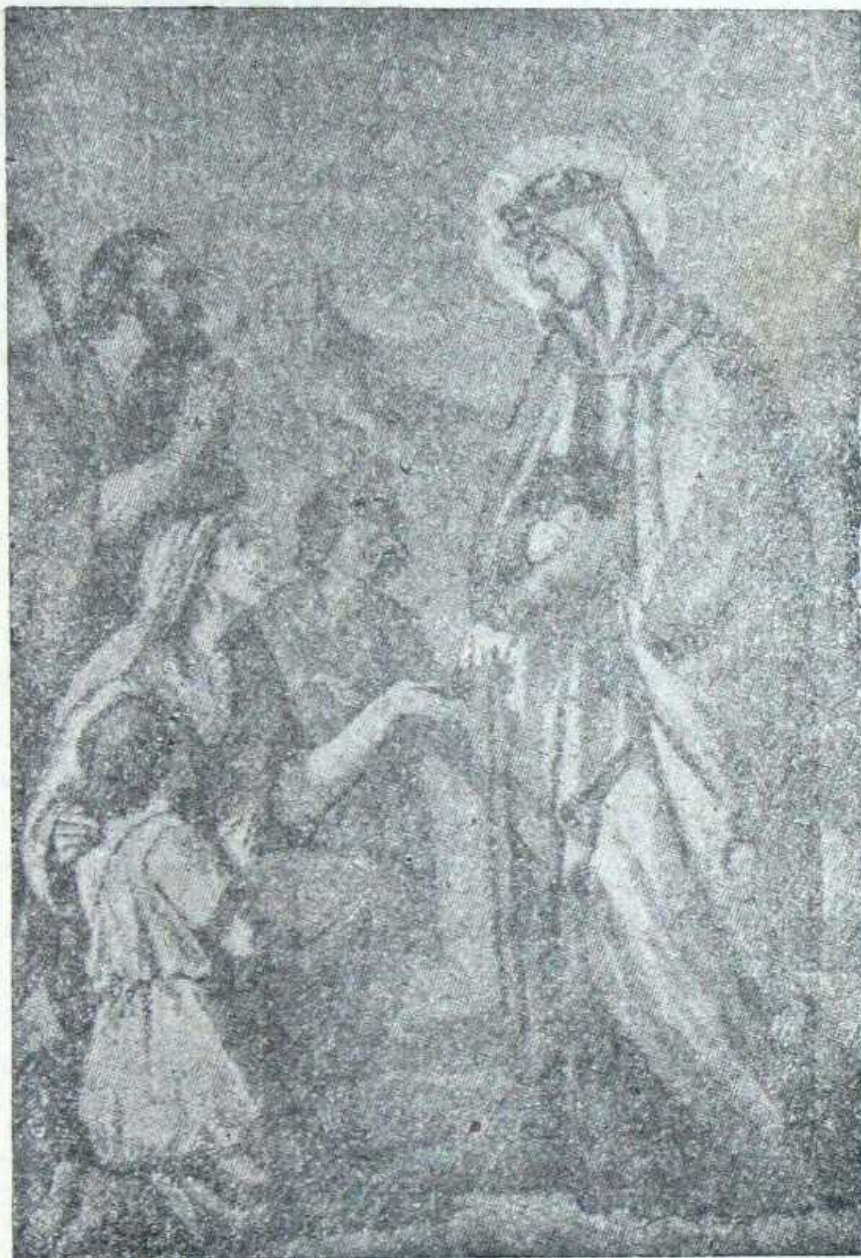
Garai artan zabaltzen zijoan Alemania'n Prantzisko donearen Ordena, an lenago sartu-ziran praileak gora-bera asko ikusita, alden-du egin bear izan bazuten ere. Prantzizko'k beriz ordea 1221'gaŕen urtean Portziunkula'n egin zuan Batzaŕean ango mixioetzaz itz-egitnik, larogei praile ara joateko eratu ziran, eta oneratze aundiak egin zituzten luŕalde aietan. «Erege Aundiaren ois-egile»-ok iŕon baŕno obeto artuak izan ziran Turingia'n, ango *Prin-tzesa* Isabe lzan eridian. Agudo geratu zan liluraturik Isabel Asis'ko Serafiŕaren semietzaz, alde guztitan Ebanjelioko onbidien eta eragitiŕen eredutzat aurkezten ziran-ta. Bere iritziz praile on oien etoŕera luŕalde aietara, ondo ta ondo zaitu bear zan zeruko esku-agertzea zan. Au dala-ta agindu zuan Eisenadi-uri baŕuan komentu bat egiteko. Isabel zan *apostolu* berioen laguntzalerik aundiena; esan diteke ama maitatzale bat zala, bere semien ona biŕatuta ezeren beaŕean uzten etzituana. Berak jauregi-andreak lagun egiten ziotela, ardatzean egin, eta bere eskuz oialtzen zuan praileak janzteko bear zuten oiala, ta prantziskotaŕen onbide ta ikastietzaz jarduntzen zan, lanean ari zan bi-tartean. Jardun aldi oetan bein, Andre gora-gaŕi onek, gain-jazkia bizkaŕetik artuta buru-estalki batez burua estalirik, bere geroko bi-

ziera iragariaz esaten zuan: «Onelaxe jantzita ibiliko naiz eskean, Jaungoikoaren maitetasunez eskale egiten naizenean».

Ezagutzen ditugu Jauharen mirabe onen onbideak eta Espiritu Santuak artu zituan erak onetik onenera eramateko, ta Isabel'ek zein zintzo onartu izan dituan goi-emaitezok. Auferantzean bere egiketak esaldi beria artuko dute, ez da nai bada edatsuago izango, baña bai biziago ta sutsuagoa: era gozoagoak eta zakonagoak artuko dituzte bere onbideak Prantzisko'ren semien ondoan eta Aita gozatsu onen babesean.

Laister jañi zan Isabel Jaungoikoak bialduta-ko gizon oen zuzenbidean, bere ardura ta jakintzagatik omen aundikoa zan Rodiger Aita aitor-entzuletzat artuaz: au izan zan lenengo aldiz Prantzisko donearen onbide ta gertaerarik oroigarrienak erakutsi zizkiona. Zeruko ikasti oek iragarpen bat izan ziran Isabel'entzat, obeto esateko, bere serafindar gogo-barruan nabaitzen zuan alako agerpen bat, zertarra joko zuan jakin gabe. ¡A zein egi aundia dan Jaungoikoak bere apaizak artzen dituala animak onbidera eramateko, ta Espiritu Santuaren graziak animetan erein duan on-azi ta santutasuna ernatzeko.

Aita-lenaren donetasun eta egipenen gogarketak, eta Kristoren jañaitzale zintzoaganako ardurak eta maitetasunak betetzen zuten Isabel'en biotza, bere jañabide sutsuak egoki baitzatozen Prantzisko'renakin. Onen ikasbideak antzeztu nairik, onbiderik edereenen eredutzat artu zuan, bere zaindari ta irakasletzat aututzen zuala. Gure Aita Prantzisko'ren animen

Isabel beartsuei limosna ematen.

onginaia, ta kristau-maitetasun bete eziña nabaitzen zuan gure anima doatsu onek, dio Wadingo aitak. Praile aien bidez ezagutu zuan Irugarren Ordena, bere elburua, bere *grazi* ta ongiak, bere jatorria, ta kristau-artean izan zuan zabalpena.

Asis'ko Serafin onek eratu zuan Ordena ariagarri onetan, laister agertu zuan bere biotzeko naikiak beteko zituan bide egokia: Jaungoikoa ta geideaganako maitetasun utsa, luñeko gauzen atzerapena, orbangabeko garbitasuna, on-zaletasun sutua, onketa-ardura, bizierarik onen-onena.... onegatik utzigabe sendia (familia) ta zeruak eman zizkan iru semeak.

Bear zan baimena Luis bere senarari eskatu, ta beragandik baiezkoa iritxita gero, laister artu zituan bideak Asis'ko Santuarekin elkar aditzeko. Turingia'ko *dukesa* zan Alemania'n lenengo Irugarren Ordenakoa, ta zintzoki bete zituan Araudiaren agindurik nagusienak, guztia ezin zitzaken ezkerro, bere bizierak eragotzen ziolako. Araudiak agintzen zuan guztia gerorako zeukan.

Praileak jakin-erazi zioten Prantzisko Aitari zein irabazi aundia zuten alaba on zale aundizki artan, bere egipen onak distiatzen bait zijoazen Turingia guztian. Eta aundietziz eta esker onez beterik itz-egiten zuan Santuak bere alabatzaz Kardenal Hugolino'rekin. Kardenal onek Alemania'ra egin zuan bidaldian, Turingia'ko jauregian ezagutu zuan Isabel eta bidezkoa irudi zitzaion Eskaletxoaren poz eta atsegiña jauregi artan geitzen zijoazen onbi-deak ikusita: Kardenal ospetsuak ezin zezaken utzi onetsi gabe, bi anima oen arteko

gogo-maitasuna. Bera izan zan bein eskatu ziona Santuari bere esker-agertzez zerbait *dukesa* onari bialdu zezaiola. Berealaxe kendu zion Serafindar Aitari soigañekoa, ta agindu zion bere alaba gogokor Isabel apalari bialtze-ko, bere goizaletasunaren opariz, eta Ordenari egiten zizkan mesedeakatik esker-on agertzez. Eta esan zion: «Nik nai det zure gogoz (espirituz) beterik dagon bezela, bere jabe egin dezazula, Elias'ek bere ikasle Eliseo'kin egin zuan bezelaxe». Santuak atsegintsu men-egin zion adizkide aundi onen aginduari, ta bere naikiak betetze-aren bialdu zion bere ikasle zintzoari esku-erakutsi apal au eskutitz batekin: eskutitz onetan agertzen zion bere baruan nabaitzen zuan poz eta atsegiña Jaungoikoak eman zizkan *graziakatik*, eta *grazi* oetzaz egiten zuan onartze goragariak aditzen zitualako.

Soin gañeko au (1) jazten zuan anima donetsi onek zerutik esker berezien bat artu nai zuenean, ain aundia zan oniritzi ta oneraspena santuagandik artu zuan ongi nai onegatik. Aurrerontzean estuagoak izango dira Irakasleakin batuko duten lokariak, eta bere bidauerekotzat beste praile bat, Manburgo'ko Konrado aita arturik, bere etsaietatik garaitzale aterata gero, biderik zalenetatik donetasun-mendi goien goienara igoko da. Ogei urte oraindik etzituan izango *dukesa* doneak, bere aitor-entzuleagandik biziera on-ona egiteko egiazko esku-liburua (araudia) artu zuanean; eta agindu zion gañera, baldin alargun egunen batean

(1) Beljika'n Kanoin-urrian Aita Kaputxino'en komentuan dago gaur soin-gañeko au.

gelditzen bazan. Jaungoikoari osotoro emanda, azkengabeko mendetasuna ta garbitasun osoa gordeko zituala.

Urango urtean Prantzisko Portziunkula'n, gozoro il zan, eta Turingia'n bere donetasunaren eta egiten zituan mirari, arigarien otsa entzutean, geiago piztu zuten bere alaba bereziaren biotzean Aita maite-maitearen antz-bideak artzeko sua.

IV.

*Turingia'ko gosetea.-Isabel'ek beartsuak
arintzen ditu.-Gaixoetxeak.-Añezka
beñiak. - Mirariak.*

1225'gañen urtean Turingia'ko *dukea* Italia'n Kaiseñari lagun-egiten zion bitartean, gosete izugañi bat sartu zan Alemania'n. Gosea leku guztietan zabaldu zan, eta luñalde batzuetan asko iltzen ziran. Eginbear beñia atzaldutzaion Isabel'en azkengabeko urko-maitetasunari, ta bazuan bere esku emalea nori ta non zabaldu.

Bere senar onaren biotz bera ta emalea ondo ezaguturik, onek erati artan egingo zuana berak ere egin zuan: baño egiten zuana bigunki ta biotz zamurarekin egiten zuan Kristoren beartsuen alde liluraturik zegoan anima eder bateri zegokion bezela. Ondo gogoratzen zuan, buru-egiten dutenak, beren mendekoakin gura-soak bezelaxe izan bear dutela, Jaungoikoak beren ardurapean jafi dituan ezkerro. Kristau-gogapen ori erabiltzen zuan Isabel'ek eruki-egite guztietan beñere beragandik aldendugabe, lañitasun aietan batez ere.

Erükiz beterik bada bere ardurapean sendi osoak artzen ditu Isabel'ek, eta egunero bear dutena emanaz, añen-egiten die goiko egaztiak eta luñeko aberaak bazkatzen dituan Aitagan itxaropen guztia jafi dezatela. Gaxo asko gau-

za etziralako, ta gauza izanda ere, jauregian dienak ezin sartu zitezkelako, mendi egalean gaxo-etxe bat egiteko agindu zuan, gaxoak zaitzeko bear ziran tresna guztiakin, ta an arkitzen zuten eguraldi txarretan beren aterpea ta bear zutena, oia nekaldietan atsedeen-egiteko, sendagaiak beren gaitz-miñentzako, ta gañerakoa gabetasun neuriz. Egunero jexten zan Isabel gaxoai ikustaldi bat egitera; ikustaldi onetan galdetzen zien, ezeren bearrik bai al zuten, bere itz gozoaz pozitutzen zituala; emen begiratzen zuan sendagaiak ondo ote zeuden ala ez; berak bere eskuz askotan sendatzen zituan beren zauriak; oiak moldatzeko ta zeregin apaletan jarduteko etzuan aunditasunik ezagutzen; ta au guztia naskagabe, bigunki ta maitasunik aundienaz egiten zuan sendi (familia) batean Ama arduratsu batek bezelatsu.

Beste gaxo-etxe bi egiteko agindu zuen Eissenadi, uri berean, aietako batean gaitz bereziak jotako ume asko sartzeko asmoz. Gaxo-etxe aietan atsegin izaten zuan *dukesa* doneak gaxo-zai egoten, ume erukañi aietan maitetasunik aundiena agertzen zuala: beren zauri naskagañiak garbitzeko ta berai mun-egiteko etzuan bildurik izaten.

Bederatzieun eta geiago ziran andre onetsi onengandik eguneroko ogia artzen zutenak, bai bere gazteluan bai gaxo-etxietan, bai norberak beren bizitegietan; eta etzan aztutzen bere aldeñian bizi ziran gaxoetzaz ere: beren etxeetara bialtzen zien bear zutena, ainbat geitzen zan bere maitetasuna, ta alakotxea zan bere ardura.

Bere uste osoa Jaungoikoagan jañirik, etzuan

Isabel gaxoei zauriak sendatzen.

beñere etzi goiko-laguntzak utsegingo zionik; etzuan itxopen au galdu eratirik lañienetan ere, ziur bait zegoan Goikoaren ardurak, aldi guztietan bear zuana eratuko ziola; ta alaxe zan, askotan ikusi oi zan ganbaretan garia ta bere eskuetan ogia ugaritzen.

Baña Isabel'ek beartsuei on-egiteko, ta maitasun-ongilea gaxoen alde agertzeko zuan ardura onek, guztien aundietsi ta goralpenak ernatu beaŕean, espak zapokeri asko sortu zituan: Turingia'ko aundizkien biotzetan gaizkinaia asi zan sututzen; orduarte otzitua zegola bazirudin ere, naspil aundiagoz bizirik eta be-roago atzaldu zan.

Italia'ra egin zuan bidalditik *dukea* atzera biurtu bezin laister, arduradun eta jauregiko aundizki guztiak berebizikoak asi ziran *dukesa* bere emaztearen kaltez esaten, zalakuntzarik gogoŕenak egiten zizkiotela. Berak esaten zutenez, eŕidiak eraman zuan zigorkadarik gogoŕena etzan gosetea izan, Isabel *dukesa* bera baño, gaxo-etxeak egiten eta beartsuei laguntzen eralki zuanaz, eŕidiko dirutza luŕa jorik utzi zuan-ta. *Duke* ona ta kristau zintzoa bere emaztearen alde jaŕi zan, esanaz: «Oŕetik ere oraindik nere gaztelua zutik dago: utzi nere aŕebäri—onela deitzen zion bere emazteari—bere eŕuki-egintz oetan jaŕaitu dezala, ez gera ogi gabe geratuko, beartsuei ta gaxoei laguntzen dion arte».

Erantzun gozo ta zoŕotz onek oraingoz ixildu zituan Isabel'en maxiatzaleak, et aagerlu ere bai Luis'en zuzentasuna ta bildurgaitza: beti bezela maite-maite izan zuan bere emaztea. *Dukeak dukesaren* alde egin zituan agirizko

Isabel'ek ogi-opillak arrosetan biurtzen ditu.

agerpen oekin, au bere burua oso garbituta geratu zan; baña etziran etsita gelditu bere arerioak, ezta aiendu ere etzituzten egin bañu -bañuan zeukaten zapokeri ta espa, zaila zan -da: etzegoan gofoto bidea Isabel'ek egiten zuan bizieran, berak usten zutenez, ark bere zuzentasunaz eta onbidez txar-etsi-egiten zuan beren biziera nabarmen eta berokoian baizik. Luis bere gazteluan bizi izatea etzan asko izan beren bide txarrek eragozteko, ta sañixamar eramaten zizkaten Isabel'en kaltez zalaketa berriak; au dala ta ori dala, zerbait bazuten beti.

Len esanik dago. Isabel'ek gaxoetan Jesukristo ber-bera ikusten zuala: *Ebanjelio*'ak esaten duana egia da, ta gertaera onek baietza ematen dio. Egun batez burutik oñetara legenez beteta zegoan gaxo bat etoñi zan gaztelura. Isabel'ek erukiz beterik artu zuan gazteluan, eta maiteki bere zauriak garbiturik, *dukearen* oera eraman zuan, au jauregitik uruti zegoan -ta. Baña ora, usterik gutxienez biurtu zan senaia, ta jauregi-gizonak esan zioten Isabel'ek egin zuana, bera zalatzeko eratirik ez bait zuten galtzen: egia zan egin zuana, ta ustegabe zareetan nâstua arkitu bear zuan. *Dukea* joaten da bere gelara aseñe biziz gogorki baztertzen du itzalkia (kortina), ta esan bezelaxe bere oigañean arkitzen du gizon bat luze-luze.

¡Baño au miraria! gizon ura etzan legendar-tua, bere arpegiak dizdiz egiten zuan argi gozo batez, ta esan ezin bezelako garaitasuna atzaltzen zuan arpegi guztian: gañera gurutze batean atsedeen-egiten ikusi zuan, bere esku-oñak Gurutseari josita zeuzkala. Azkenik etsi bear izan zuan gizon ura Jesukristo ber-bera

zala. Turingia'ko Luis zentzun-galdua, itzikabe geratu zan mirari au ikusita. Bere aserea biotz-ikara gozo batean biurtu zan eta bein da geiago ezagutu zuan bere emaztearen santutasun arigaria.

Beste aldi batean Isabel bere jauregi-andreak lagun egiten ziotela, erira jatxi zan ogiz eta jakiz magala beteta beartsuei emateko, eta bat-batean eizitik zetozen *dukearekin* arkitu zan. Orela zamatua bere emaztea ikusirik, dana arituta, zer otezaraman jakin nai izan zuan; luzatzen dio eskua, zabaltzen dio magala, ta bere bizian ikusi etzitian laos zurigori ederenak ikusirik arituta gelditu zan.

Isabel'ek oraindik ere eruki-egintzetan jaraitu zuan bere etsaien erasoai, goroto ta esame-sai begiratu gabe.

V

Dukearen eriotza ta onbideak. - Isabel'en
atsekabeak. - Jaungoikoaren asmoak.

IX'gañen Gregorio Aita Santuak 1237'ngo, Jasokunde (Asuntzio) jai ondoren, kristau-gurutzatutako gudozte bat bialdu nai izan zuan Jerusalem-luñaldietara, Alemania'ko Il'gañen Federik buru izanik, Brindis'en itxas-ontziak artzen zituztela. Turingia'ko *dukea*, gure Isabel'en senaia lau semeren aita ta bere animaren euslea izan zan Fedearen alde ta Kristo-ordekoari zion oneraspenagatik, bere deia entzunda kristau-eregeen artean lenengo gurutzatua izan zana. Bere asmoak etzituan eragozi Isabel'ek: ¿Nola eragozi? berak ere asmo aiek berak bai zituan. Bestela asmo aiei su geiago emanik, egun bitan, beren luñaldietatik atera zan arte, senaia lagun-egin zion. Agitz neka-tsua izan zan, luñean befiz alkar ikusiko etziran senar-emazte aien banatzea. *Dukesa* gaztea negaiez zotinka zegoan norbaitek bere bafuan esango bailitzan, luñean etzutela geiago elkar ikusiko, ta Luis berak ere etsuan indar gutxi egin bear izan, Fedeak eskatzen zion banatze onen buru-eskeñia egiteko.

Sicilia'ko Troya urira etoñi zanean, Il'gañen Federiko'k *dukeari* zegokion omendirik aundienaz artu zuan, ta itxas-ontzira baño len su-eri gaizto batek eman zion. Etzuan aintza-

kotzat artu gaitz au, etzuan uste nonbait bere bidaldia eragozteko ainbat izan zitekenik; baña berak ez uste izan-añen, laister artu zituan zeindasun lañiak. *Dukeak* bere bizia azkenetan zegola ezaguturik, elizakoak eskatu zituan, eta *Printzipe* on-ona zanez, espa gabe, guda-lekuan bailitzan, Jaungoikoaren naiera jañirik onartu zuan oparirik aundiena gazte-loreak apaintzen zuten garaian: eta Jaunari, Betiko Ardura danez, bere emaztea ta semetxoak utzita, Otranto-ondoan Agoñaren 11'an il zan onak eta zuzenak iltzen diran bezelaxe.

Fede bizikoa ta sutua egintz on guztietan, eta iraunkoñ onbidietan, omen aundikoa izan zan gaztea izan-añen: bere aintzarik goragiñena Isabel'en on gaia, omena ta elburua eza gututa, bere izena Isabel'en izenarekin batutzea izan zan. Santu-omenakin il zan, eta Jerusalen'en urtero egiten da bere jai-eguna.

Ilberñi garatz au Warbourg-urira eraman ber zuten jaunak etziran etoñi negua sartu arte. Isabel'en laugarñen semea jaio zan garaian zan.

Au dalata oraindik gaxorik zegoan ama, ta Sofia *dukesak*, Luis zanaren a mak, artu bear izan zituan. Au bere eñeñari eman zizkan aldi txarretzaz azturik, onginei pizka bat agertzen asi zitzaion, eta era etoñi zanean, bere esker-gaitzaren beria eman zion Isabel'i. Gogoñ zan bere biotz maitatian bat-batean sartu zan ez-pata; baña bereala eskuak tolestatuta, begiak zerurontz, esan zuan: «¡O nere Jaungoikua! nere anaia il da! ¡Il da! Berekin il da mundu guztia neretzat». Negañez zotinka lasatu zuan bere biotza, aurenetik aldi berean artuaz beragana etoñi zitezken esker txar guztiak.

Isabel ogei urtekin gelditu zan alargun, sei ezkonduarik igarota.

Amargura'ko kaleak *Kalbario*-mendira jo-tzen, du Isabel'ek min-bideak umetatik asita oraiñarte jañaitu dituan bezela. Mendi Santu-raño elduarte jañaitu bearko ditu; an bukatuko du bere buru-eskeña. Jaungoikoak agerkaigo-gorretan jañidu bere sinismena ta maitetasuna, bere anima gorazkaldi aundietara eramateko; mundutik eta beragandik atera nai du, Berekin batuago egiteko. Oregatik darama eskutik *Kalbariora* Prantzisko bere Erakuslea gorpu-tzean zauritua izan zan bezela, bere lkasle maitea biotzean zauritua izan bear zuan.

VI.

Isabel bere semiakin gaztelutik botia da.-

Abere-etxe bat arkitzen du.-

Alaitasunik osoena.

Ur-jautsiak goieneko amiltegitik leize-zulue-
tara datozen bezelatsu etoñi ziran, Turingia'ko
dukea il da gero, Isabel'gana bulartsuenari ere
izua ta ikara ematen dioten min eta atsekabeak.

Dukearen ilberia artuta egun batzuek gero-
ago, jauregi-gizonen burubide txarez eta joan
-etoñiak zirala-ta, Enrike, Luis zanaren anaia,
egin zan eridi-buru, beretako batzuei aginduz,
Isabel bere ezkon-arebagana joan zitezela, ta
bere eruki-egintzak zoro-egintzak zirala esa-
teko, bere sendia (familia) laidotzeko obeak;
esku zabalekoa ta emalea izanaz *dukearen*
ongasunak ondatu besterik etzuela egin; azke-
nik bere utsegite guztien eru-nekez ongasun eta
gaztelu gabe gelditu bearko zuala, ta berealaxe
andik ateratzeko.

Bidagabeko ta iñoiz ez aditutako aginte oek,
ain era txarez eta gogorki adierazi zizkaten,
jauregi-gizonen ausardia ikusita, Sofia *dukesa*
berak, bere ereña laztandurik erantzun zien:
«Isabel nerekin geldituko da, ez du iñok nere
besoetatik aterako. ¿Non daude nere semeak?
Nik itz-egingo diet». Utsak izan ziran *dukesa-
ren* zuzen-eskeak, naspila egiña zegoan ta
apaia emana.

Isabel'ek nai-ta-ez, bere aunditasuna ta on-bideak ikusi zituan gaztelutik atera bear izan zuan, beretzat eta semientzat bear zuana eramaten utzi gabe. Jauregiko ateak igaro baño len arkitu zituan bere semeak, eta andre-laguntzale biok, Guta ta Isentrude. bera bezela esku utsian jauregitik botiak.

Sofia *dukesa* bere seme zanaren umetxoak ala ikusita, asezez eta samintasunez geiago biotz-ikutua arkitzen zan. Beñiro eskatu zituan bere bi semeak Enrike ta Konrado, itz-egiteko asmoz, baño etzuan iritxi, *Printzipeak* beren ezkon-areba ta beren amaren eskariz bigunduko ziran bildurez, ezkutatuak zeuden-ta. Isabel eta bere lau semeak gabetasunik gorienean bizi izan bear ko dute: Sofia *dukesak* ordutik maitetasunik bizienaz begiratzen zien, eta epaia utsian geratzeko egin zituan alegiñak alperik zirala ikusita, Isabel eta bere semetxoeren negar samiñakin bere malkoak nâstu bear izan zituan. Guztiak eratuak zeuden alargun gaztea eskergaitzik aundienean amiltzeko.

¡Zein ikuskari beltza jartzen zaigun begien aurrean! Isabel bere aur jaio-beñia besoetan, Guta ta Isentrude'k beste semetxoekin lagunegiten ziotela, gabaz, negu gogorian eta oñez Wartbourg'ko gaztelutik bera bidean jartzen da: geimaitasuna agertzeko ta auzokoei on-egiteko len ainbat aldiz ibili zuan bide bera artzen du. Eisenadi-uriak ainbat mesede bere *dukesaren* eskutik artu zituan ezkerre, lagundu ta aterpea eman bear ko ziola zirudin; baña bai zera! gaztelutik emanik zeuden aginduak eragozten zuten, bera ta bere semeak zaitzen zituana, gogorki zigortua izango zala aginduta

Isabel bere semetxoekin gaztelutik botata.

zegon-ta. Uri onetako biztanleak agindu oek zintzoki betetzen zituzten, aztu ziran nonbait Isabel'ek egindako mesedietzaz; ate bakarik ere etzan zabaldu itzalgabeko *dukesarentzat*, naiz mara-mara negarez eta otz-dardaraz egon lau semetxoak. Eskertxarez otzituak zeuden biotz aiek.

Isabel'ek ezagutu zuan etzuala adizkide bat ere leku artan, eta etzitekiela ezer itxaro biztanle gogor aietatik. Jaunari eskerak uri-ondoan aberienzako estalpe bat zegola, ta estalpe onetan babestu zan. Bizileku negargari artan sartu bezin laister, espa maitatiak zuzendu zizkan bere biotzeko Jesus maiteari: an lasatu zuan maitasun-sutsuenaz bere biotza Jauna goraltzeko, azkenean ere zoriontsua zalako.

¿Ez al zan agian abere-estalpe ura bera Belen'go estalpea, otoitzean gogartu oi zuana, eta luzaro etzala beartsuak atsegintsu ikustatzen zituanean on-egiteko, beren etxe-apaletan aurkezten zitzaion bizitegia bezela? Bai: zorionekoa zan, eta bere izate guztia ezin aditzera eman diteken atsegin-ugalde batek beteta zeukan: au dala-ta Jaungoikoa goretsi bearean zegoan.

Alaxe da: gau-erdian prantziskotarak Jaunari goraltzak egitera deitzen zituan *kanpaia* entzun zuanean berak ere praile aien abotsakin berea batu nai izan zuan, eta Jaungoikoari eskeñi bere goraltz-oparia. Bere semetxoak eta andre-lagunak jaraitzen ziotela, abiatu zan bada elizara, eta oneraspen bizien eta beroenaz elizkizun artan egon zan: au bukatutakoan praileari aien-egin zien, beragana etorri ziran zoritxar guztiakatik Jaunari eskerak agertzeko

Te Deum abestu zezatela.

¡Garaitzale ari gaia! ¡Asis'ko Serafinaren ikasle bikaña! ¿Nor ez da oroitzen une onetan Prantzisko doneak erakutsi zuana, aditzera emanik zertan zegoan atsegin on-ona ta osoa? «Entzun eta idatzi zazu, esan zion Santuak Leon anaiari, atsegin on-ona ta osoa ezin diteke etori mirariak egiteko almenetik, ez izkuntza askotan batean itz-egitetik, ezta gogonketan irauteko grazitik ere, eta... abar: norberak bere burua apaletsi ta Kristoren maitasunez, atsegiñez eta pozik miñak, iraiñak, laido ta nekeak eramaketik baizik... » ¡Ondo esana! Ikasbide au bera da Isabel'ek erakusten diguna. Biziera erukañi ura munduaren eta bere buruaren garaipena iritxitako onura (frutua) zan: izamenak len, aurretik, min artu zezaken ala bere burua apaletsirik ikusita, negar-egin eta oju-miñak baita eman ere; baña Isabel'ek au guztia azturik, etsuan animako pakea galdu ta pozez eraman zituan ezezipen ta txarkeri guztiak *Kalbario*-mendian Kristorekin batu-tzeagatik.

VII

*Isabel'en utzipena.-Ezespenak.-Lokatz-artean
-Zeruko atsegiñak.-Gaztelura biurtzen da.*

Isabel gabetasun goñi onetan geratzearen ondorenak, apaldasunezko erak eta ezin esandako atsekabeak izan ziran.

Praileak eskañi zioten elizako *kapiġa* bat, auñera gaba an igaro zezan; baña etzuan nai izan, bere ezkon-anaiaren aseñeak aiegana etoriko ziran bilduñez. Bigaramonean Jaunaren mirabe au lenago berak ainbat mesede egingdako apaiz zâr bategana jo zuan; baña apaiz au etxetik bota beañean izan zan, baldin zerbait ematen bazion, bizia kenduko ziotela zematua zegolako. Jaun onek auzo-etxe batera bialdu zuan; baña auzo-etxe-onetan ere etzuten artu nai izan *Printzipien* bilduñez. Beraz lengo estalpe negargañi artara biurtu beaña izan zuan, eta an egon zan Jaungoikoak nai izan zuan arte.

Berari laguntzeko pralien ardura aundia zan, eta etziran gelditu, alik eta anima ongile batzuek arkitu zituzten arte bere semetxoak zaitzeko, goseak il etzitezen. Biziari eusteko bear zuten ogi-gabe ikusteak, miñaren miñez biotza erdibitzen zitzaion, eta iltzen ikusi baño len, beragandik aldentzea erabaki zuan, eta uritik kanpora, bere gaizkilietatik uruti eramana izan ziran.

Semetxoak ondo jañi ezkerro etzitzaion ajo-larik Isabel'i, gabetasuna etzan aztuna bere-

tzat, esku-lanak egiten bazekian eta aterik ate eskean ibili zan egunak ere izan ziran. Ezin esan ala dira eraman bear izan zituan isekak eta laidoak, eta ainbat geiago min emateko ziran, mesederik aundienak egin zizkienetatik artzen zitualako. Oetako batek bein lokatz tartera bota zuan, zakarkeri ta erasoai itz gaizto oek erantsiaz: «ondo merezi den ori, ez unan bizi izan nai *Printzesa* bat bezela, ta orain lokatz tartean murgilduta bizi izan bearko den: ez uste ez nik aterako autenik». Isabel eraman-koñ ta gozatsua beti, al zuan bezela lokatz artetik aterata, zilipurdi aietan atsegin izan zuala esan zuan: «ona emen nere jantzia lokatzez betea, len pitxiz apaintzen zana». Jaungoikoari eskerak emanaz artzen zituan ezespen eta laido guztiak, gaitz orokañen erale ta emalea Bera bait da.

Alaxe da: Isabel'entzat igaro ziran egun aietan, bere etsaiak garaile ibili ziran munduaren begietan, izaki guztiak atzendu zutela zirudin; baña Jesus'ek etzuan bere eskuetatik iñoiz utzi, negar samiñik aundienetan, beren neuriz, eta nai bada geiago, zeruko atsegiñez betetzen zuan, goi-gozotasunez ornitzen zuala. Baita Ama Maria ere atzaldut zitzaien goi-maitetasunaren ezkutapenak adieratziaz eta goieneko sinisgaietzaz adimena argituaz.

Bitartean beste bidea artu zuten gauzak: Matilde, Ritzunik komentuko moja-buruak, bere anai-aldeetik Isabelen isebak. Sofia *dukesaren* bidez bere ilobak zeramazkien istilu goñiak jakiniñik, bere komentura eramateko aginduarekin gizon bat bialdu zuan. Bere ezkon-anaiak (Printzipeak) etzuten galerazteko ausardirik

izan, eta onela gozartu al izan zituan bere semetxoakin, aldi batez, bakarti artako gozotasunak.

Baita Egebert, Bamberg'ko printzipe-obispoa, Isabel'en osabak ere jakin zuan bere ilobari emandako estualdi ta lañitasunak, eta komentu bakarti artan zegola jakin-añen, bere luñaldera erakañi zuan. Gero Turingia'ra beñiro biurtzeko bideak eratzen asi zan bere jauregian bizi zedin; baña, alegiñak egin-añen, ori ezin iritxirik, Batteinsten'go gaztelua izendatu zion bizilekutzat, bere goiendeari zegokionez bizi zedin. Emen jauregi-andre biekin egiten zituan bere oneraspenak, gaztelura otoi-leku egiten zuñala.

Au asko etzalarik obispo jaunak ezkonbidietan jañi nai izan zuan bere iloba alarguna, ta ez nolanaiko ezkonbidietan gero, Il'gañen Federiko, Alemania'ko Kaiseñaren emazte egin nai izan zuan.

Bañan Isabel'ek bete-betea ezezkoa eman zion ezkon bide oneri: bere biziera erabakirik zeukan aitor entzuleari itz-eman zionez, baldin alargun gelditzen bazan, bere burua Jaunari osotoro emango ziola. Adibiderik jakintsuenak etziran asko izan bere asmoetatik aldentzeko.

Turingia'ko Luis zanari bidaldian lagun-egin zioten andizki batzuek beren *dukearen* korpuzkiak Alemania'ra biurtu zituzten, ta Bamberg'era eldu baño len, gaztigatu zioten obispo jaunari ta Sofia *dukesari*. Eliz-buru aundizki onek eratuazi zuan bear zan guztia *Printzipe* aundi onen korpuzkiak zegokien goraltzakin artuak izateko. Il'etak eginda gero, Isabel'ek bere senañ maitearen gorputz-ezuñak gordetzen

Isabel prantziskotaren komentu-aurean.

zituan kutxa ura, aŕen, iriki zezatela agindu zuan, eta an bere aŕean, bat-batean bere burura etoŕi zitzaizkan, bera galtzez eramanean bear izan zituan ezespen eta txarkeri guztiak, eta beŕitu zitzaizkan bere miñak eta atsekabeak malko mardulaz begiak lauzotzen zitzaizkiola; biozkada guztiak sendotasunez aspiraturik, orain da geiago onartu zituan Jaungoikoaren bideak. Baita iġetan an arkitu ziran ere Luis zanaren anaiak (Printzipeak) eta Sofia *dukesa* beren ama.

Luis *dukearen* korpuzkiaġi luŕa emanda gero, bildu ziran bere lagun izan ziran andizkiak, berak jakġnezian eta uruti zeudela gertatu ziran aldakuntza aietan, zer egin zitekean alkaŕi galdatzeko; eta erabaki zuten, Enŕike ta bere anaiarengana joanda esatia, beren gizabidea guztiz txaŕa, ta beren ibiġerak oketarak baġo oketagoak izan zirala. Andizki aietatik lau ziran eginkizun onetarako autu ziranak.

Jauregian aurkeztu ziran bada, beste jaunak atzetik zituztela, ta an Sofia *dukesaren* aŕean, lau oietako batek itz zoŕotz eta gogotakin esan zion: bere gizabidea txaŕa zala, bere egintzak gogotakin; bere anai izan zanarekin esker-txaŕekoia izan zala; etzuala ondo begiratu Jaungoikoari egin zion iraiġa; Turingia'n eŕidi guztiaŕen kaltez jaŕi zuan orbana aundia zala.....

Itz zoŕotz eta bidezko oek entzutean Sofia *dukesak* negaŕari ezin eutsi zion, ta Enŕike *Printzipeak*, dana biotz-beratua ta lotsatua, itz-eman zion bere bide oket guztiak zuzenduko zituala, ta lau andizkiak arturik, Isabel'ekin ikustatzea erabaki zuan, eta iztatu berekin adizkidetzeko erak eta bidea.

Isabel'ek lu'eko gauza guztiak atzenduta eukirik, erantzun zien En'rike bere ezkon-anaia-
ren bialduai: «Nik ez det nai, ez gaztelurik, ez
eririk, ez lu'alderik, ezta neretzat eragozpena
ta adimena oarkabetzeko izan diteken mundu-
ko beste gauzarik ere: baña esker onekoa izan-
go nazaio nere ezkon-anaiari, baldin nere ez-
kon-saria (dotea) biurtzen badit nere animaren
ona, ta Luis bere anaiarena (berea bezela nere
ere) ordaintzeko».

Orduan ikustaldi bat eskatu zan: ikustaldi
onetan En'rike'k bere oker eta txarkeri guztien
barkapena eskatu zion Isabel'i, ta au erantzun
guztien ordezt bere ezkon-anaia-
ren besoetan ja'ri zan nega'rez, eta Sofia *dukesak*, bere seme
Kon'rado'k eta aundizkiak berak ere malko
mardulak *Printzesa* donearenakin nâstu bear
izan zituzten. Bere semien eskubideak osatuta
gelditu ziran, eta Hermann lenen-semea Tu-
ringia ta Hesse'ko *dukien* oñordekotzat eza-
gutua, bere osabaren jau'ri-aldian, bera giza-
rora eldu arte. Erabaki bidezko oek zirala-ta,
Isabel'ek bere sena'ra il da gero, nai-ta-nai-ez
utzi bear izan zuan Wartbur'go gaztelura beriz
biurtu bear izan zuan. Emen urtebete ur'ian bizi
izan zan, oneraspen eta gogarketari emana
eruki-egintzak utzigabe.

VIII.

*Isabel Jaungoikoari osotoro emana.-Ostiral
Santuz.-Egiketa ta otoitza.-Zeru-jar-
dunketak.-Mirariak.*

Alarik ere etziran bere gogokoak Wartbourg jauregian ikusten zituan gauza zoragarriak, ez ango aunditasunak, ezta araño etortzen ziran munduko joan-etorriak ere; len ere ez bait ziztuzten bere biotzeko naikiak betetzen, eta orain gutxiago bete dezakete.

Gañera serafindar onbidietan goi-gorano igotzeko suak artuta zegoan, eta orain azkatua egonik, ez dio ezerk eragoziko, lenago bere biotzean ainbat maite zituan gauzak egiten; esan nai da, Irugañen Ordenako Araudiak (Éreglak) agintzen duanez bizi izaten, onela Asis'ko Serafiñaren erakuspenen neuriz, bere ikasle zintzoa izan zedin. Beraz bere aitor-entzuleak esanda, Turingia'ko jauregi goienetik alde-egin zuan, Marbourg (Hesse) urira joateko: antxe bizi izan zan lenago ere olezko etxe apal batean, bere semetxo ta lagunakin. Emen igaro zituan bere azken urtiak.

Isabel'ek naiago zuan *Klarisen* komentu batean sartu; baña bere semetxoai zor zien maitetasunagatik, Konrado aitak etzion utzi, eta biziera bakartia egitea erabaki zuan *prantziskotañen* gabetasuna eta apaldasuna antzeztuaz, Irugañen Ordenako jazkera gañetik eramanez, eta araudiz gañera, mojak bezela, iru zinitzak (botuak) egiñaz. Iskintza ospatsu onetarako autu zuan eguna, 1229'ngo. Ostiral Santu eguna